

Víztisztítás

A következőkben sorba vesszük az egyes víztisztítási, vízkezelési folyamatokat, módszereket. Az általunk tárgyalt eljárások köre nem lesz teljes, mivel a különböző ipari technológiai folyamatok sokszor egészen különleges igényekkel lépnek fel az alkalmazott vízminőséggel szemben, és így az ahhoz megfelelő kezelési eljárás is különleges lehet. A leggyakoribb kezelési eljárásokat - főleg ivóvíz minőségű víz előállítása érdekében - ismertetjük csak, és azokat is röviden. Mindig a kitermelt víz és az igényelt víz minősége szabja meg, hogy az ismertetett kezelési eljárások közül melyeket kell alkalmazni.

A víztisztítási technológia függ a tisztítandó nyersvíz fizikai, vegyi, bakteriológiai és biológiai tulajdonságaitól.

A következőkben a leggyakrabban előforduló víztisztítási eljárásokat ismertetjük, melyeket a 1. táblázatban foglaltunk össze.

1. táblázat

Tisztítási eljárás	Eltávolítandó szennyező	Berendezés
mechanikai	úszó, szilárd	gerebek dobszűrők szalagszűrők
	lebegő, durva	homokfogók
	lebegő, finom	ülepítők szűrők
mechanikai kémiai	lebegő, igen finom	derítők szűrők
	oldott	savtalanító vastalanító mágántalanító lágylító
kémiai	baktériumok	klórozó

1 Úszó szennyeződések eltávolítása

Durva tisztítás

Durva tisztítás esetén a vízben úszó, lebegő nagyobb, szilárd szennyeződést vonjuk ki a vízből. A kivonandó szennyeződés nagysága alapján - a nagyobb méretűtől a kisebb méretű lé haladva - a következő tisztítási eljárások lehetségesek:

- rácsok (gerebek);

A rácsok (gerebek) egymás mellett lévő, párhuzamos fémpálcák közös keretbe foglalva. A rács lehet álló (fix), de lehet mozgó, végtelenített szalagra szerelve, az utóbbi nagyobb teljesítményű. A fémpálcák közötti hézag nagysága határozza meg a felfogott illetve áteresztett szennyeződés nagyságát. A hézag nagyságának megválasztásánál 1,5 ... 30 mm közötti érték a szokásos.

A szítaszűrők lyuggatott lemezekből, fém vagy műanyag huzalszövetekből készülnek. A kisebb szilárd szennyeződések megfogására alkalmasak. A szűrőfelületet rendszerint egy forgó dobra szerelik (dobszűrő) és így a teljesítményt fokozzák. A vízszintes dobtengely felől érkezik a tisztítandó és a szűrőpaláston keresztül távozik a tisztított víz.

1.1 Gerebek

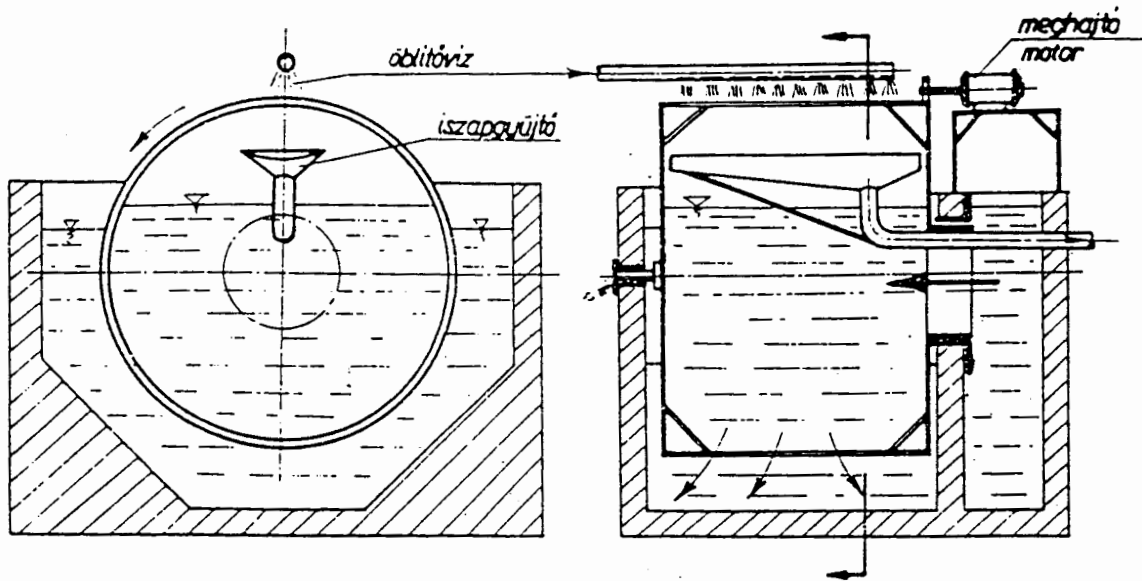
A vízben lévő durva, uszó szennyeződések eltávolítására a gerebek szolgálnak. A gerebek egymásmellé helyezett lapos- vagy köracélból készített rácsok. A felszíni vizekben előforduló nagyobb uszó tárgyakat a durva gereb, a kisebb uszó szennyezőket a sűrűbb pálcaközü finom gereb tartja vissza. A gerebeket kézi vagy gépi erővel tisztítják. Gépi tisztításnál pl. a végtelenített láncra szerelt tisztítófésűvel távolítható el a gerebrudakra tapadt uszadék.

Nagyobb vízfolyások mellé épült vízkivételi mű gerebének üzeménél télen jelentkezik probléma. A jég a gerebek előtt felgyűlik és elzárja a víz útját. A jég eltávolítására több megoldást alkalmaztak már. Próbálkoztak a gerebek villamosfűtésével, a gerebek előtt légbuborékfüggöny létesítésével, végérvényesen azonban a problémát megoldani nem tudták. Eredményt csak az jelentett, ha emberi erővel, hosszú acélrudakkal tették szabaddá a gerebeket, s távolították el a feltorlódott jeget.

1.2 Dob és szalagszűrők

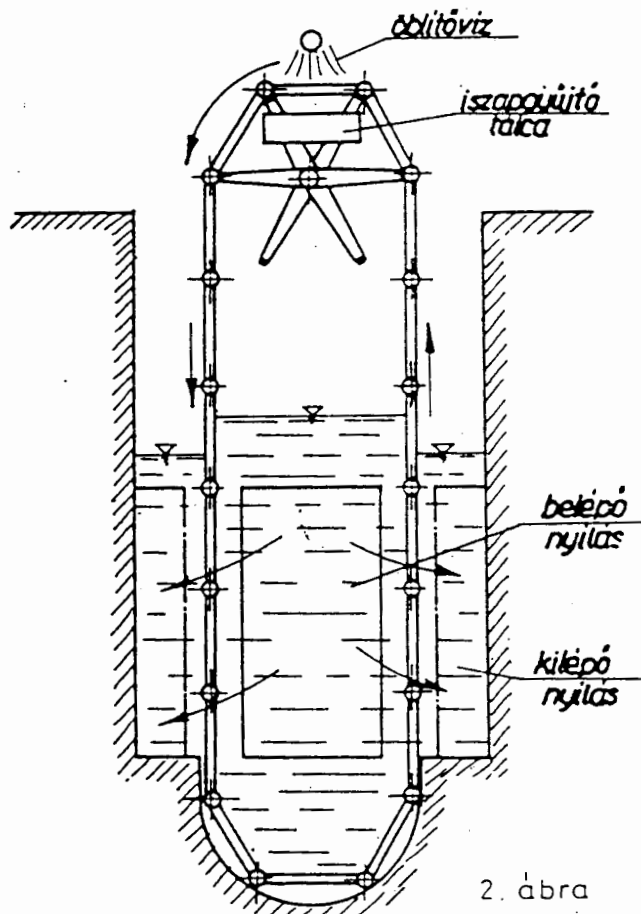
A felszíni vizek kisebbméretű hordalékát dob- és szalagszűrők távolítják el. A szűrők anyaga fém vagy műanyagszövet kb. 1/2 mm-es lyukmérettel. A vízben lévő planktonok kiszűrésére 20-50 mikron lyukméretű mikroszűrők használatosak. A szűrőt keretekre feszítik. A keretekből állítják össze a dobszűrő palástját, vagy csuklósan egymáshoz kapcsolva a szalagszűrőt.

Dobszűrőket ott alkalmaznak, ahol a vízszint közel állandó, tehát állandó szintű vízkivételekben a gerebek után, vagy átemelt nyersvíznél az ülepítő elő (1. ábra). A szűrődob 2/3 része merül kb. a vízbe és percenként 10 fordulatot tesz.

1. ábra

A szalagszűrők bonyolultabbak, a csuklósan kapcsolódó szűrőtáblák-ból összeállított végtelenített szűrő párhuzamos falak között mozog. (2.

2. ábra

ábra). Beruházásuk költséges, viszont előnyük, hogy nagy vízszintingadozásnál is használhatók.

A szűrők általában bent-ről kifelé szűrnek. A szűrő belső felületére rakódott szennyeződést vizsugarakkal távolítják el.

A szűrők 1 m^2 felületén - a mikronszűrőket kivéve - kb. $150 - 200 \text{ m}^3$ víz szűrhető át óránként.

Nyersvízátemelő szivattyú után célszerű nyomás alatti, zárt dobszűrőt alkalmazni. Ezzel jelentős nyomásvesztés nélkül lehet a vizet továbbvezetni. Az ilyen szűrők kívülről befelé szűrnek, teljesen vízbemerülnek és üzemük az időnkénti tisztítás miatt szakaszos.

2 Vízben lebegő szennyeződések eltávolítása

A vízben lebegő anyagok nagy része szervesetlen, kiválasztásuk a gravitációs erőter hatására bekövetkező üleptéssel végezhető. Az üleptés után a szennyeződés iszap formájában marad vissza.

Az ülepedő szemcsére három erő hat:

- a) a víznél nagyobb sűrűségű szemcsé sulya $[G]$
- b) a szemcsére ható felhajtóerő $[F]$
- c) a szemcsé mozgásával ellentétes irányban felfelé ható és a folyadéksurlódásból származó erő $[P_s]$

A szemcse ülepedési sebessége állandó, ha

$$P_s = G - F$$

egyenlőség fennáll.

Az ülepedési sebesség különböző nagyságu és anyagu szemcsékre mérésrel és számítással meghatározható.

Igen finom lebegő anyagok egyszerűen a gravitációs erőter hatására nem ülepednek. Ezeket a kolloidális méretű anyagokat csak vegyszer hozzáadásával lehet ülepiteni. Ezt a vegyszeres ülepitést nevezzük derítésnek.

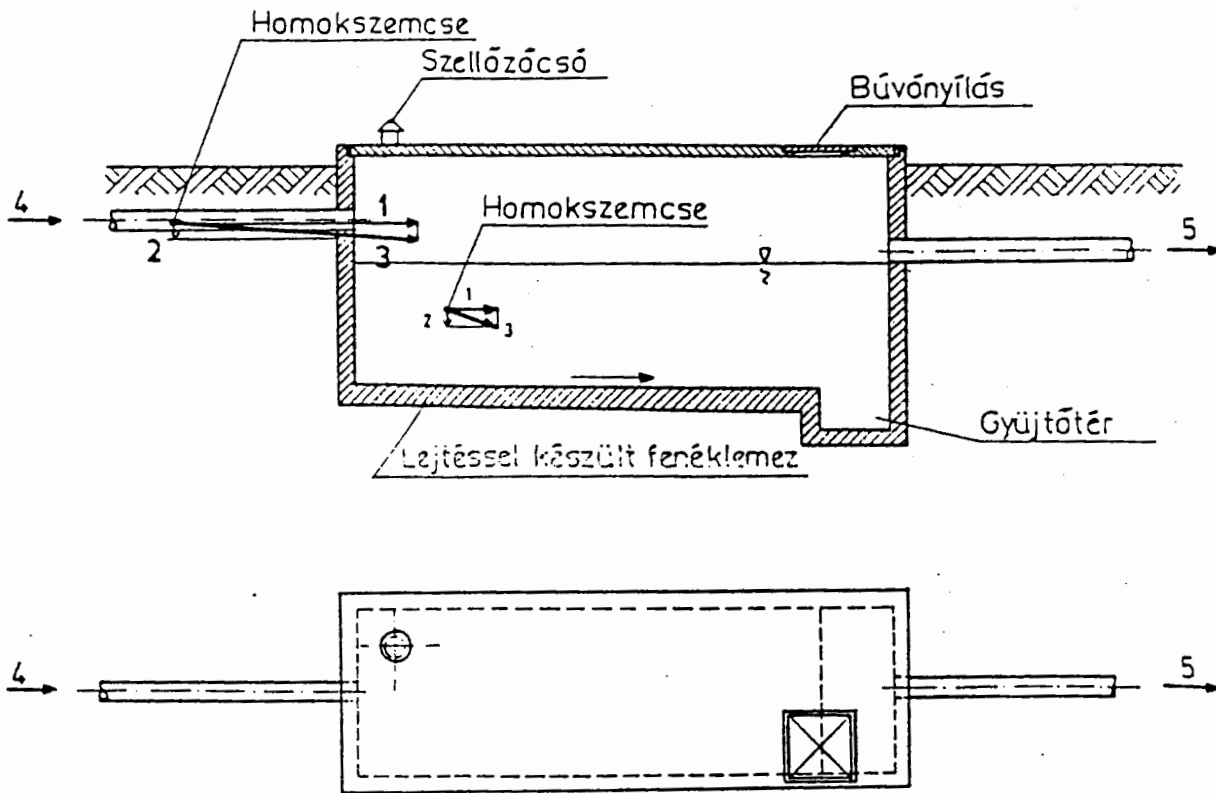
Derítés (pelyhesítés)

Derítésnek nevezzük azt az eljárást, melynél a vízben lévő kolloidális szennyeződés vizburkját vegyszeradagolással megbontják. A szennyeződés az ellentétes töltésű vegyszer-ionok hatására elveszti elektromos töltését, több részecske összetapad - a vegyszerrel pelyhet alkotnak -, melyet már ülepitéssel vagy szűréssel ki lehet vonni a vízből. Derítő vegyszerként alumínium- vagy vas-vegyületeket szoktak alkalmazni; (pl. alumíniumszulfátot, vashidroxidot, vaskloridot). Hazánkban az alumíniumszulfát használata terjedt el.

Ülepités

Ülepités esetén a nagyobb szemcséjű, víznél nagyobb faj-súlyú anyagokat (pl. homok) vonjuk ki a vízből a gravitációs erő segítségével. Ahhoz, hogy a gravitációs erő megfelelő módon érvényesülhessen, a szennyező anyagra ható többi erő hatását kell lecsökkenteni. Így például az áramló víz mozgási energiájából származó erőt úgy tudjuk csökkenteni, hogy a víz áramlási sebességét csökkentjük a keresztmetszet megnövelésével. A keresztmetszet növelését medence alkalmazásával érhetjük el.

A 3. ábrán a vízzel együtt haladó homokszemcsére ható erőket rajzoltuk meg a csővezetékben és az ülepitő medencében. Az ábrából látható, hogy az erők eredőjének hatására az ülepitő medencében a szemcse lesüllyed a fenékre - kiválik a vízből.

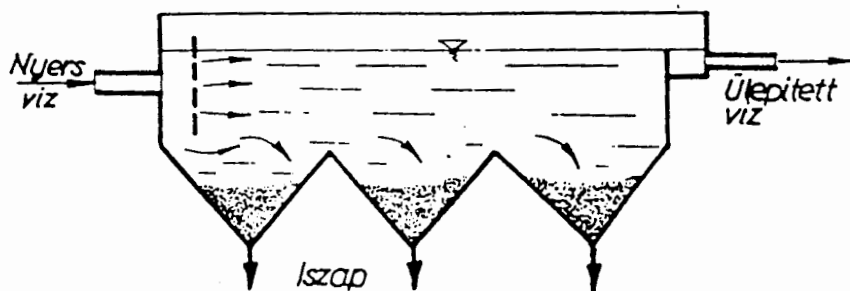
1 - víz mozgási energiájából adódó és sűrűdő erő eredője; 2 - gravitációs és felhajtó erő eredője; 3 - erők eredője; 4 - tisztítandó víz bevetése, 5 - ülepitett víz elvezetése

3. ábra

Az ülepitő medencét rendszerint betonból, vasbetonból készítik. Használatos vízszintes átfolyású (3., 4. ábra) és függőleges áramlású ülepitő-medence. Az ülepitő medence geometriai méreteit úgy kell meghatározni, hogy a tisztítandó víz lassú áramlással 1...2 órát töltsön benne.

21 Homokfogók

A homokfogó tulajdonképpen előülepitőnek fogható fel, amelyet a gyakorlatban úgy méreteznek, hogy benne a 0,1 mm átmérőjű homokszemcsék még leülepedjenek. Leggyakrabban vízszintes átfolyású homokfogókat alkalmaznak a 4. ábra szerinti megoldásban.

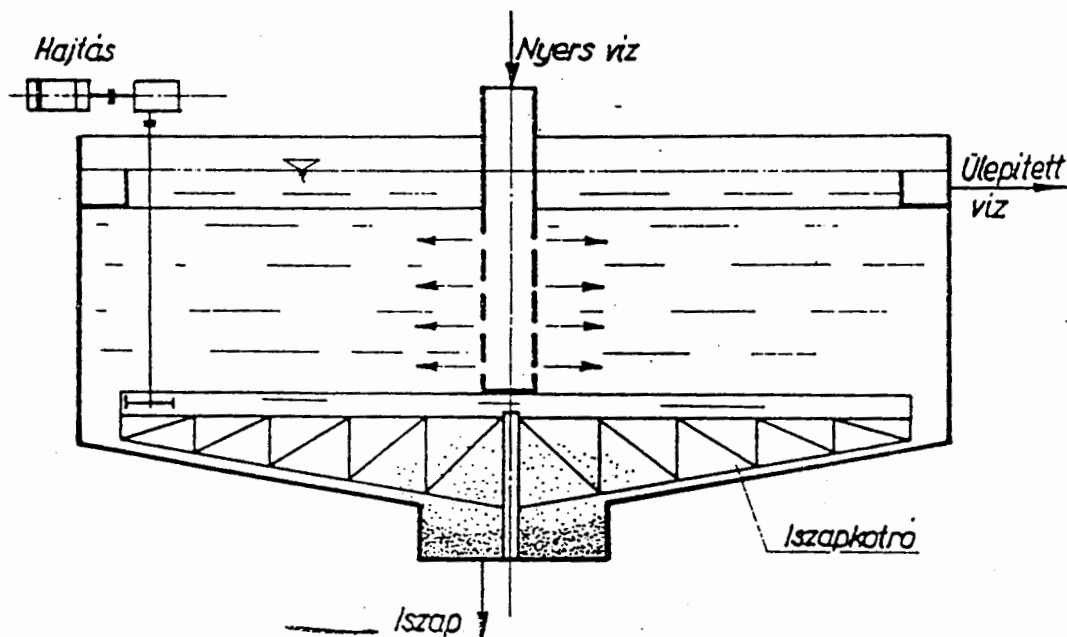

4. ábra

A tölcésérből nyomás alatt elvezethető az iszap, vagy azt gyakran sűrített levegővel, illetve vizsugárral távolítják el üzem közben.

22 Ülepítők

A szorosan vett ülepítőket finom lebegő anyagok leválasztására alkalmazzák. Ezek téglalap, vagy kör alakú beton, vasbeton medencék vízszintes, illetve sugárirányú átfolyással. A 5. ábrán egy elterjedten alkalmazott Dorr-féle ülepítő látható. A víz középen lép be, és sugárirányban áramlik, s a palást tetéjén levő tölcséryön át távozik. A fenék közepé felé enyhén lejt. A leülepedett iszapot a fentről hajtott forgó hid szerkezet kotorja az iszapgyűjtőbe, ahonnan az időnként eltávolítható.

5. ábra

Különleges ülepítők a lemezes ülepítők és a hidrociklonok.

A lemezes ülepítők lényege, hogy a téglalap alakú ülepítőteret párhuzamos falakkal sávokra osztva csökken a hidraulikai sugár és a Reynolds-szám is és ezzel csökkenthető a turbulencia kedvezőtlen hatása.

A hidrociklonoknál a vízben levő szemcsék kiválasztását nem a nehézségi, hanem a centrifugális erőter végzi.

23 Derítés

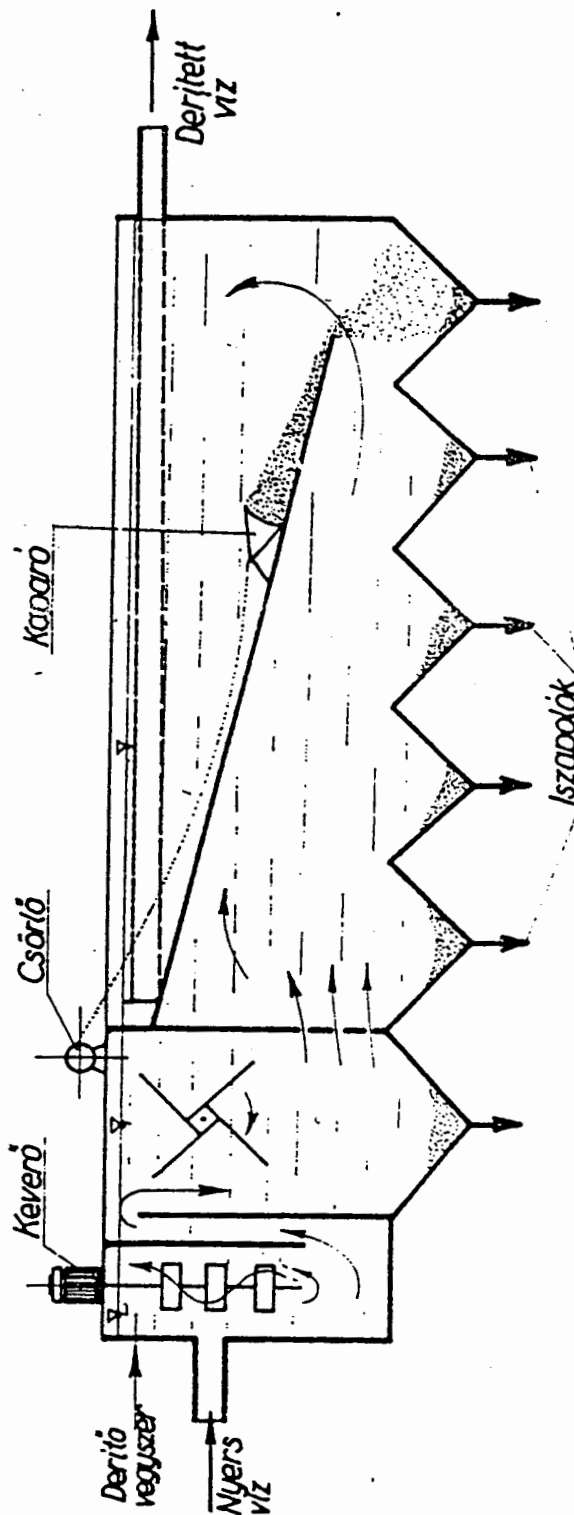
A derítés lényegéről már szóltunk. A derítők olyan kiképzésűek, hogy a három lényeges folyamat - a derítő vegyszer bekeverése a vízbe, a pelyhesítés (koaguláció) és az ülepítés - általában egymástól elhatárolt terekben játszódik le. Derítőanyagként leginkább alumíniumszulfátot $Al_2(SO_4)_3$,

vaskloridot $FeCl_3$ vagy nátrium-alumínátot használnak. Ezek a háromvegyértékű fémek sói a víz hidrokarbonátaival hidroxidokat alkotnak, melynek ionjai bevonják a koagulált koloidszemcsékből álló pelyheket.

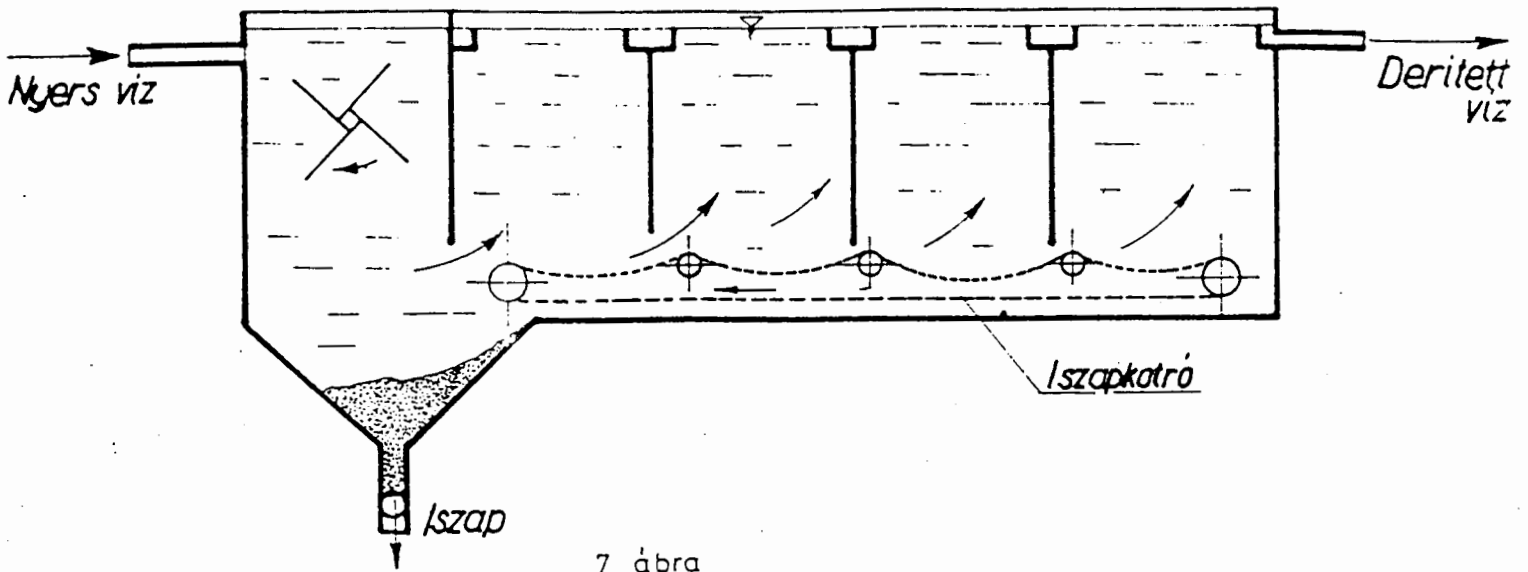
Derítéssel nem lehet minden szennyezőanyagot eltávolítani a vízből, zömében azok maradnak vissza, amelyeknek villamos töltése nincsen, tehát nem épülnek be a pelyhekbe, viszont az ilyen szennyezőknek egy része a pelyhekhez tapadva ülepedik.

A derítésre általános érvényű technológia nem adható, mert azt mindig a víz tulajdonságai (keménység, pH stb.) szabják meg. Tervezés előtt célszerű a szóbanforgó vízre konkrét derítési kísérleteket végezni. A következőkben a sok használatos derítő közül egy-két jellemzőt mutatunk be.

A 6. ábrán vízszintes átfolyású, hosszmenti vízvezetésű derítő látható. Jól megfigyelhető rajta a bekeverő, pelyhesítő és üleptető tér. A derítőmedence egy ferde fallal kettéosztott. A pelyhesített víz először az üleptető alsó részébe áramlik, majd a medence végén 180° -os irányváltással a ferde fal fölött visszafelé áramlik és bukóvályun át távozik. A ferdefal felső felületére leülepedett iszapot csőrővel mozgató kaparószerkezettel lehet eltávolítani. A ferde fal csökkenti a turbulenciát, ezzel hatásosabbá válik az üleptetés.

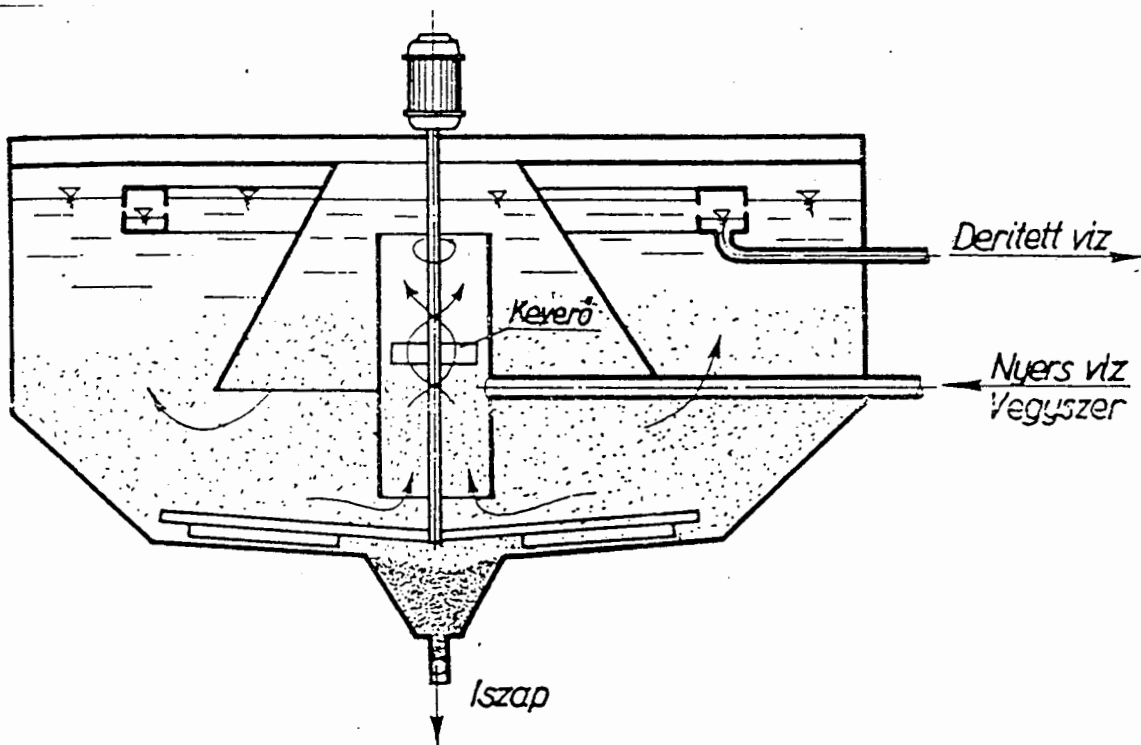

6. ábra

7. ábra

Függőleges áramlású, hosszmenti vízvezetésű derítőnél az ülepitőtér függőleges falakkal kazettákra osztott. (7. ábra) A kazettákba a víz lassan felfelé áramlik. A medence fenekén összegyűlt iszapot láncos kotró szállítja az iszapgyűjtő zsompba. A derített víz a kazetták fölötti túlfolyóvályukban gyűlik össze. A bekeverő és pelyhesítő az ülepitő mellé épült külön berendezés.

8. ábra

Ez derítési módszer jobb hatásfoku, mert a kazetták alsó vízrétegében lebegve tartott pelyhek szűrőhatást fejtenek ki. A függőlegesen áramló vízzel felfelé haladó kisebb pelyhek a már korábban kialakult pelyhekből álló rétegen áthaladva kiszűrődnek, mert ütközéssel nagyobb pelyhéké állnak össze és a rétegből fokozatosan leválnak, ülepednek. Ezért ezeket a derítőket szűrőderítőnek is szokták nevezni. Ennek legegyszerűbb példája a függőleges átfolyású és vízvezetésű derítő, amit reaktornak is szokták nevezni (8. ábra).

Ennél a derítőtípusnál a bekeverés, pelyhesítés (koagulálás) és ülepités egyetlen berendezésben megy végbe. A bekeverést a belső hengeres térben végzik, ahol a vizet egy forgó lapátkerék felfelé mozgatja, a víz a kupafelület alatti térbe kerül, ahol pelvüledik. A víz egy része recirkulál

visszakerül a függőleges hengerbe, másik része pedig a kup-palást alsó élét megkerülve az ülepitőtérbe áramlik. A felfelé bűvölő ülepitőtérben lebegő iszapfelhő alakul ki. Az iszapfelhőn felfelé átáramló apróbbpelyhek a lebegő pelyhekbe ütköznek, közben a pelyhek olyan nagyra nőnek, hogy ülepithetővé válnak. A derített vizet az ülepitőtér felső részén, bukóvályun át vezetik el.

2.4 Szűrő

A szűrés feladata, hogy az ülepités, vagy derítés után még a vízben maradt szennyeződésekeltávolítsa. Az oldott szennyeződések szűrés előtt kémiai uton csapadékká kell alakítani, hogy az kiszűrhető legyen (pl. vas). (Itt azokkal a szűrőkkel foglalkozunk, amelyeknek anyaga szemcsés, porózus, pl. kvarchomok.)

A szűrőhatás összetett folyamat, amelyben a leglényegesebb a felületi-szűrőhatás, az ülepitő és derítő hatás, valamint a biológiai hatások.

A felületi szűrőhatás a szűrőanyag felső rétegeiben jelentkezik, ahol a szűrő pórusaiban visszamarad a lebegő szennyeződés. A kis szennyeződések a szűrő mélyebb rétegeibe jutva ott leülepednek. A szűrő derítőhatása abban nyilvánul meg, hogy a lebegő szennyeződések kapcsolatba kerülve a szűrőanyaggal, nagyobb pelyhekké tapadnak össze és kiszűrődnek. Lényeges szerepe van a szűrőnek abban, hogy a lebegő szennyeződéshez tapadó mikroorganizmusokat is kiszűri.

Ha lehetőséget adunk bizonyos baktériumok megtelepedésére a szűrőanyagon, úgy ezek is rendkívül hatásos biológiai szűrést végezhetnek azáltal, hogy a vízben levő szennyeződésekeltalakítják, vagy kivonják a vízből.

Szűrés

A szűrők valamilyen tartályba helyezett szemcsés anyagból állnak. A szemcsék a közöttük átáramló vízből a kisebb szemcséjű (nem oldott) szennyeződésekeltávolítják, mely a felületükön megtapad.

A szűrés előtti a vizet derítésnek és/vagy ülepitésnek kell alávetni.

A tisztítandó víz a szűrőbe felülről áramlik be, áthalad a szűrőanyagon, majd a tisztított víz alul távozik a berendezésből.

A szűrőanyag általában osztályozott, finom homok, de léteznek kovaföld szűrőanyaggal működő berendezések is. A kb.vaföld a kovaalgák héjanyaga, szemcsemérete mikron-nagyságrendű, így felülete lényegesen nagyobb mint a mm nagyságú homokszemcsék felülete - ezáltal lényegesen kisebb mennyiség kell a kovaföldből ugyanolyan tisztítási fok eléréséhez, azonos vízmennyiség mellett. (Hátránya a kovaföldnek, hogy drága és importanyag, tehát valutaigényes.)

A szűrőanyagot alul 3...5 mm átmérőjű kavicsréteg tartja, mely a szűrőfenékre ágyazott apró, kerámiából, vagy műanyagból készült csövekre (ún. szűrőgyertyákra vagy szűrőfejekre) támaszkodik. A kavicsréteg azért szükséges, nehogy a homok a szűrőgyertyákat eltömítse.

Bizonyos tisztítási idő eltelte után a szemcsék közötti hézagokat a vízből kiszűrt szennyezőanyag tölti ki, a szűrőréteg betömörödik, ezáltal a víz áramlását akadályozza. Időközönként a szűrőt "vissza kell mosni". Visszamosáskor alulról felfelé sűrített levegőt vezetnek a szűrőbe, mely a szűrőréteget fellazítja; majd nagy nyomással és sebességgel tiszta - ivóvíz minőségű - vizet vezetnek a normál áramlási iránnyal ellentétesen (tehát alulról felfelé), mely a szemcsék közül kimossa a szennyeződést és a vízzel együtt a csatornába távozik.

A vizet mozgó erő szempontjából megkülönböztetünk

- nyitott és
- zárt szűrőket.

A nyitott szűrőknél a tisztítandó vizet a szűrőanyagon keresztül a vízre ható gravitációs erő mozgatja.

A zárt szűrők esetében a szűrőanyagon a vizet szivattyú áramoltatja át.

A szűrőanyagon átáramló víz sebessége alapján megkülönböztetünk:

- lassú és
- gyors szűrőt.

A lassú szűrők esetén kb. 0,5 m/h, míg a gyors szűrőknél legalább 2,5 m/h a szűrőrétegen átáramló víz sebessége. (Ezáltal a gyors szűrők teljesítménye lényegesen nagyobb, mint a lassú szűrőké.) Ugyanakkor a lassú szűrők a vizet nemcsak mechanikailag, hanem biológiailag is tisztítják - ezzel a megoldással a természetes talajszűrést utánozzák.

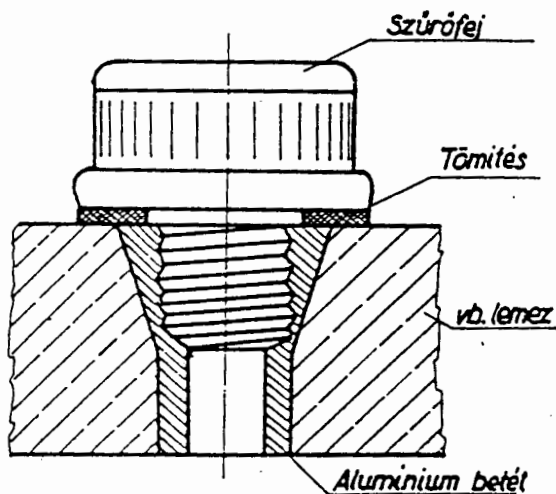
2.4.1. Gyorsszűrők

A gyorszűrők lehetnek:

- a) gravitációs, nyílt szűrők,
- b) nyomás alatti, zárt szűrők.

A nyílt szűrők általában vasbeton szűrőmedencék (9. ábra).

A zárt gyorszűrők vaslemezről vagy vasbetonból készült tartályok (10. ábra). A nyersvíz hozzavezetése és elosztása a szűrőanyag feletti térben van. A szűrt víz a szűrőanyag alatti szűrőfenéken gyűjthető össze. A szűrőfenék lehet gerendás, szűrőlapos vagy dréncsőves megoldásu.

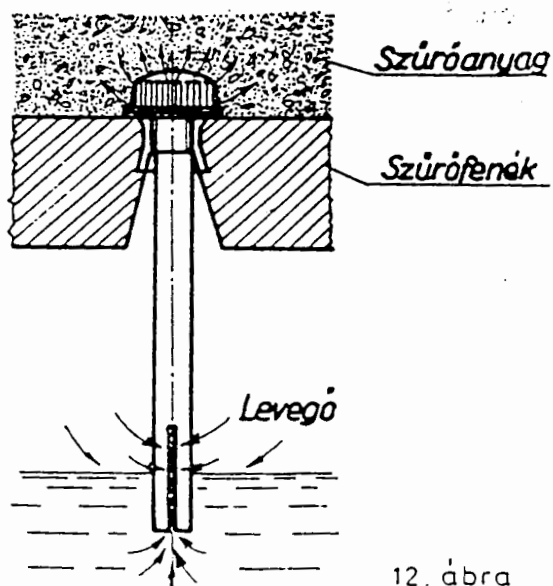

11. ábra

amelyek általában menetesek és ezekbe csavarják be a szűrőfejeket (11. ábra).

A szűrőfejek anyaga porcelán vagy műanyag, esetleg bronz. A szűrőfejen elhelyezett rések kívülről befelé bővülnek, ezzel megakadályozható a szűrőanyag szemcséinek beszorulása a résekbe.

Levegővel és vízzel öblített szűrők szűrőfejei a 12. ábra szerinti kialakításuak. A szűrőfejnek egy víztérbe nyúló hasított csőtoldata van. Öblítéskor a szűrőfenék alá egyidejűleg vizet és levegőt nyomnak.

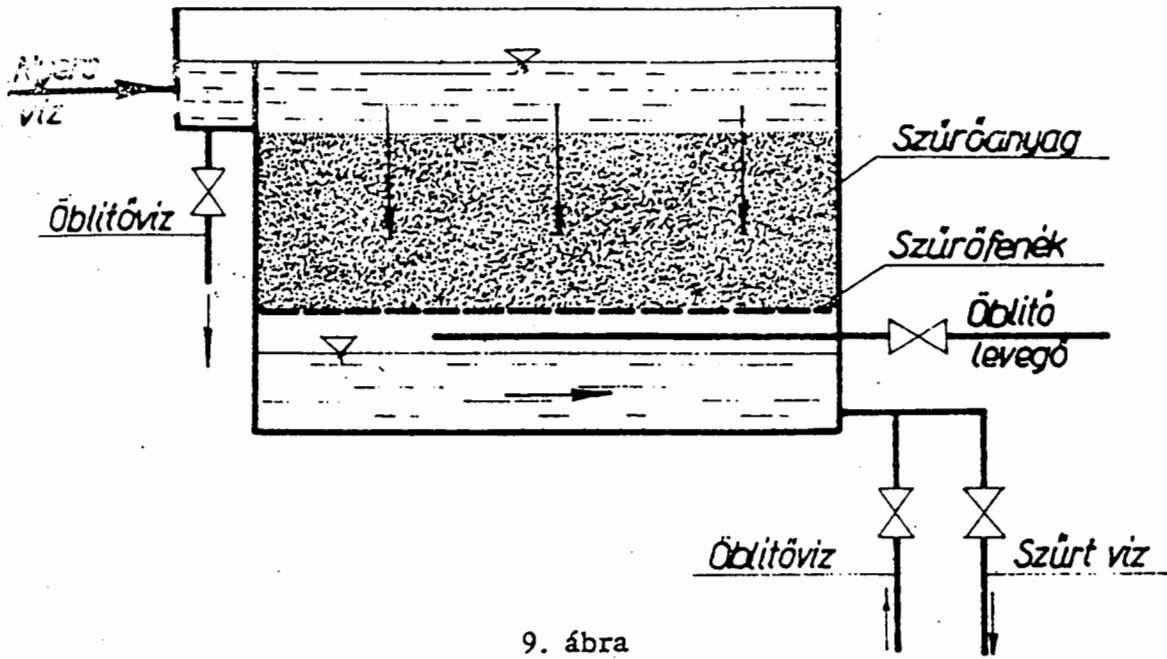

12. ábra

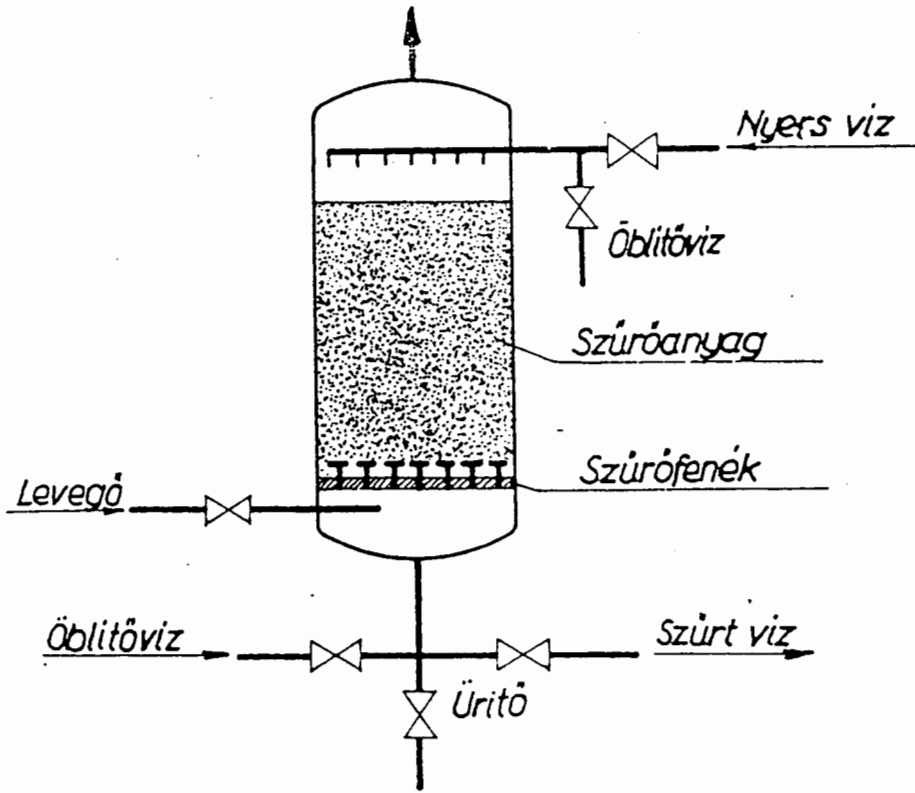
Lényeges, hogy a szűrőfenékben kialakított rések mérete olyan legyen, hogy azon a szűrőanyag ne hulljon át. A szűrők tisztítása a szűrőiránnyal ellentétes vízárammal, vagy víz-levegő árammal végezhető. A levegő segíti a szűrőanyag fellezítését.

A gerendás szűrőfenék hézagosan egymásmellé helyezett betongerendákból áll. A szűrőfenékre támréteget kell helyezni, ami felfelé haladva egyre kisebb szemcsékből áll. Ez akadályozza meg a szűrőanyag lehullását a gerendák közti résekben.

A szűrőfejes fenék, acél vagy vasbeton lemez betétes furatokkal,

9. ábra

10. ábra

3 Vízben oldott szennyeződések eltávolítása

A vízben levő széndioxidot, vas- és mangánvegyületeket, a víznek kellemetlen ízt és szagot adó egyéb oldott szennyezőket a vízből el kell távolítani. Egyes esetekben - elsősorban ipari célokra - szükséges lehet a víz keménységének csökkentésére is. A következőkben az oldott szennyeződések eltávolításának módszereit tárgyaljuk.

Savtalanítás

A savtalanítás célja a vízben lévő szabad, fölös (agresszív) széndioxid eltávolítása.

Kétfajta eljárás ismeretes:

- mechanikai és
- kémiai.

Mechanikai savtalanítás alkalmazásával a vizet valamilyen módon apró cseppekre osztatják és a vízcsepp-viszonylag nagy-felületén a széndioxid eltávozik.

Kémiai savtalanításhoz kémiai anyagot használnak, mely a fölös széndioxidot leköti. Az alkalmazott anyagok: magnéziumoxid (köznapi elnevezése: "fermágó"). Az eljárás hibája, hogy a folyamat végén általában magnézium - vagy kalcium-hidrokarbonát keletkezik, melyek - mint tudjuk - a víz keménységét növelik (lásd 1.2.1. pontnál).

Vastalanítás

A vízben lévő vas kivonása két lépcsőben történik: az első egy kémiai folyamat, a második mechanikai folyamat.

Az első folyamat oxidáció: a vízben oldott oxigén hatására a vas-hidrogénkarbonát illetve vasszulfát vízben oldhatatlan vashidroxiddá alakul (pehelyes csapadék formájában). Az oxigént befúvással vagy a víz permetezésével (ekkor a levegőből nyeli el a szükséges oxigént) juttatják a vízbe.

A második folyamat során a pehely alakban megjelenő vashidroxid kiszűrése a vízből mechanikai úton.

3 Vízben oldott szennyeződések eltávolítása

A vízben levő széndioxidot, vas- és mangánvegyületeket, a víznek kellemetlen ízt és szagot adó egyéb oldott szennyezőket a vízből el kell távolítani. Egyes esetekben - elsősorban ipari célokra - szükséges lehet a víz keménységének csökkentésére is. A következőkben az oldott szennyeződések eltávolításának módszereit tárgyaljuk.

Savtalanítás

A savtalanítás célja a vízben lévő szabad, fölös (agresszív) széndioxid eltávolítása.

Kétfajta eljárás ismeretes:

- mechanikai és
- kémiai.

Mechanikai savtalanítás alkalmával a vizet valamilyen módon apró cseppekre osztatják és a vízcsepp-viszonylag nagy-felületén a széndioxid eltávozik.

Kémiai savtalanításhoz kémiai anyagot használnak, mely a fölös széndioxidot leköti. Az alkalmazott anyagok: magnéziumoxid (köznapi elnevezése: "fermágó"). Az eljárás hibája, hogy a folyamat végén általában magnézium - vagy kalcium-hidrokarbonát keletkezik, melyek - mint tudjuk - a víz keménységét növelik (lásd 1.2.1. pontnál).

Vastalanítás

A vízben lévő vas kivonása két lépcsőben történik: az első egy kémiai folyamat, a második mechanikai folyamat.

Az első folyamat oxidáció: a vízben oldott oxigén hatására a vas-hidrogénkarbonát illetve vasszulfát vízben oldhatatlan vashidroxiddá alakul (pehelyes csapadék formájában). Az oxigént befúvással vagy a víz permetezésével (ekkor a levegőből nyeli el a szükséges oxigént) juttatják a vízbe.

A második folyamat során a pehely alakban megjelenő vashidroxid kiszűrése a vízből mechanikai úton.

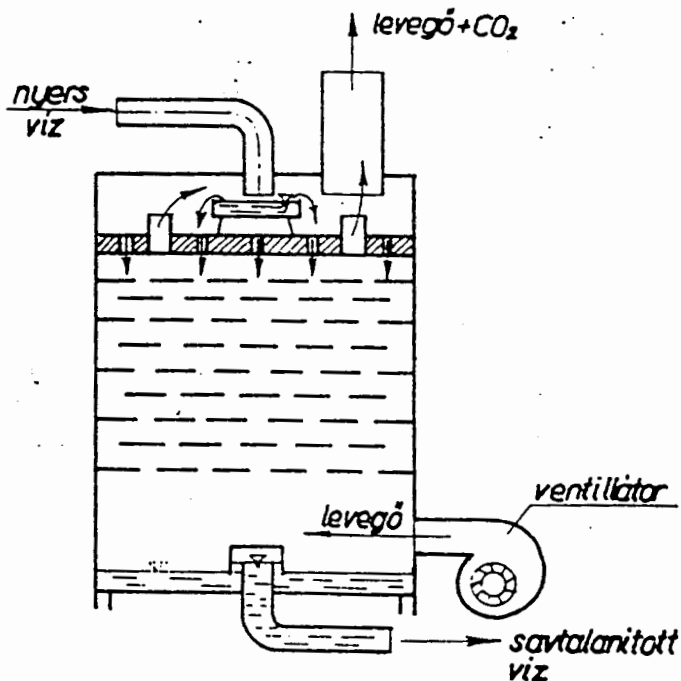
Mangántalanítás

A mangántalanítás is oxidációs folyamat. Az oxidáció végén a kolloid-állapotú mangán-vegyületeket kiszűrik a vízből. Kétrétegű szűrőrétegen fogják fel a mangán-vegyületeket, melynél az alsó réteget kálium-hipermanganáttal aktivizálják. Újabban a folyamatos kálium-hipermanganát adagolását kezdik bevezetni.

3.1 Savtalanítás

A korábbiakban már részletesen tárgyaltuk a vízben levő szén-sav különböző formáit és megállapítottuk, hogy a szabad szén-savnak az a része, amely az egyensúlyi szén-savmennyiségen túl van jelen a vízben, agresszív teszi a vizet, el kell távolítani. A savtalanítás lehet

- a) mechanikai
- b) kémiai.

13. ábra

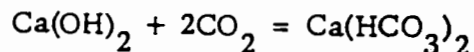
A mechanikai savtalanítás lényege, hogy a vizet nagy felületen érintkeztetve a levegővel a vízből a szabad szén-savat kimosatják. Ennek egyik formája, ha a vizet egy savtalanító kamrában szétporlasztják és a CO_2 -t a kamra folyamatos szellőztetése útján eltávolítják. A másik megoldás ehhez hasonló: a vizet egy savtalanító toronyban kaszkádszerűen elhelyezett fa-lapokon vagy más tölteten keresztül csörgedeztetik és a vízzel ellenáramban levegőt vezetnek, ami a CO_2 -t a vízből kimosza (13. ábra). A savtalanító korrózióvédelméről gondoskodni kell.

A kémiai savtalanításnál a vizet olyan szűrőanyagon vezetik át, ami a szénsavat megköti, vagy ilyen anyagot adagolnak hozzá.

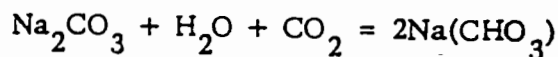
Ennek legegyszerűbb és legrégebb módszere, ha a vizet márvány- vagy égetett dolomit-, illetve magnezit zuzalékon vezetik át. Ez utóbbi a Fermagó néven ismert szűrőanyag. A savtalanítás során a víz keménysége növekszik, tehát ezek az eljárások elsősorban lágyvizeknél alkalmazhatók, vagy akkor, ha nem számít a víz keménységének növekedése.

A vízben levő agresszív szénsavat meg lehet kötni mésztej, szóda vagy nátronlúg adagolással is.

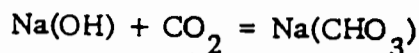
a) Mésztej adagolásakor lejátszódó reakció:

b) Szóda adagolásakor lejátszódó reakció:

c) Nátronlúg adagolásakor lejátszódó reakció:

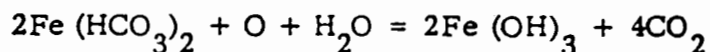
A b) és c) eljárás nem növeli a víz keménységét. Savtalanításnál általában vigyázni kell arra, hogy csak az egyensúlyi szénsavmennyiséget meghaladó CO_2 -t távolítsuk el a vízből, mert különben a savtalanítóban karbonátok válnak ki.

32 Vastalanítás

A vas szervesen (hidrokarbonát, szulfát) és szerves (huminsav) kötésben lehet jelen a vízben. A vas jelenléte a vízben egyes baktériumok és algafajták elszaporodását eredményezheti, ezenkívül mosásra alkalmatlanná teszi a vizet, mert foltot hagy a ruhákban. Az oldott vas kellemetlen ízűvé teszi a vizet. A vas eltávolítása tehát elsősorban nem egészségügyi okok miatt szükséges.

Leggyakrabban kutak vizében fordul elő. A vas eltávolítása általában légoxidációval, majd azt követő szűréssel megoldható. Ez magyarázza, hogy a felszíni vizekben ritkán fordul elő oldott vas.

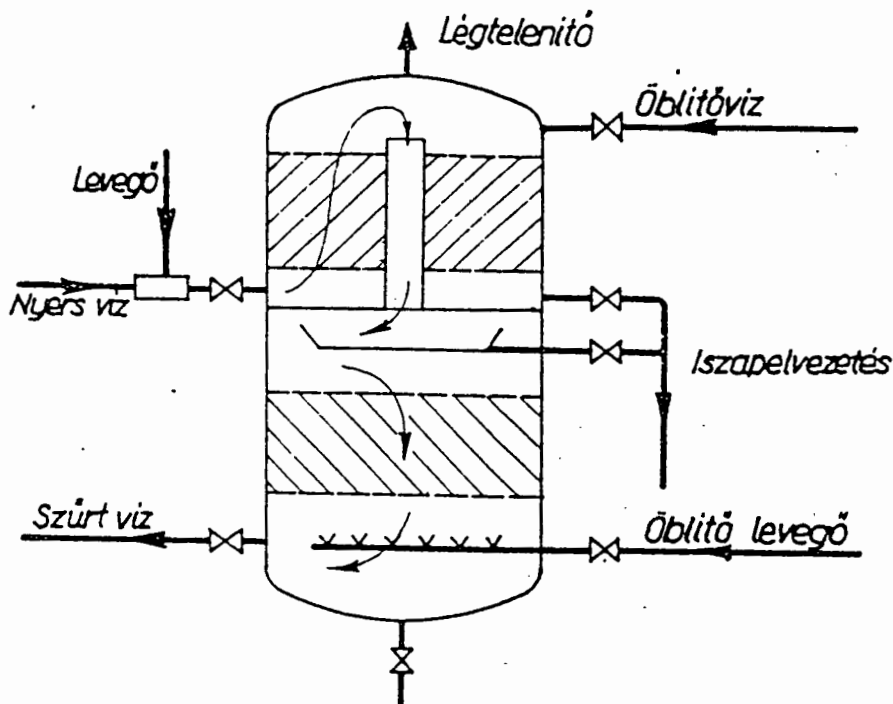
Hidrokarbonát kötésű vas eltávolításánál a légoxidáció eredménye:

A keletkezett vashidroxid csapadék formájában kiválik és kiszűrhető.

A vastalanító lehet zárt vagy nyílt. A nyílt vastalanító üzeme a biztonságosabb. A zárt vastalanító hátránya, hogy csak kisebb víz-levegő érintkező felület valósítható meg bennük, ezért sokkal több levegőre van szükségük, mint nyílt légoxidációs berendezéseknél. Előnyük viszont, hogy nyomás

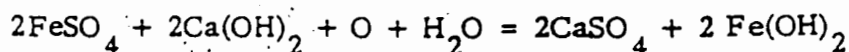
14. ábra

alatt hálózatba is beépíthetők és beruházási költségük a nyílt vastalanítókhoz viszonyítva kisebb.

A 14. ábrán zárt vastalanítót mutatunk be. A szűrő anyaga kvarchomok. Ujabban Fermago-szűrőt is alkalmaznak. Tisztításuk öblítéssel végezhető.

A levegőt kompresszor nyomja a zárt vastalanítóba. A levegőt olajmentes állapotban kell bekeverni.

A szulfátkötésű vas mésztej adagolásakor csapadékot képez, ami kiszűrhető

A szerves anyagokhoz kötött vasat levegőztetéssel nem lehet kicsapatni. Ilyenkor vegyszerként erősen oxidáló szert: klórt, káliumpermanganátot, ózont célszerű alkalmazni. A vas koagulálását elősegíti mésztej, vagy alumíniumszulfát adagolása.

3.3 Mangántalanítás

A mangán előfordulása a vaséhoz hasonló. A vízben kellemetlen fekete uszadékot képez, lerakódásokat okozhat. Eltávolítása oxidációval végezhető, de míg a vas semleges vízben légoxidációval is csapadékot alkot, addig a mangánt csak lúgos vízben intenzív oxidációval, katalizátor hatású szűrővel lehet eltávolítani.

Legkönnyebben a hidrokarbonáthoz kötött mangán távolítható el a vízből. A használt kvarchomok szűrőt káliumpermanganát oldattal kell kezelni:

A szűrő felületét bevonó kontakt réteg a mangánt oldhatatlan csapadékká alakítja.

A kezelt kvarchomok helyett a természetben található barnakő (MnO_2) is felhasználható szűrőanyagként. A szűrők öblítéskor arra kell vigyázni, hogy a homokszemcsékről a felvitt kontakt réteget le ne mossák. Nehezebben megbontható mangánvegyületek esetén klórt, nátriumhipokloritot lehet alkalmazni.

Ritkábban használatos a mangánpermutittal végzett ioncserélős mangántalanítás is.

A mangántalanítás biológiai módszerrel is elvégezhető. Ennél az eljárásnál kvarchomok szűrőn kitenyésztett mangánemésztő baktériumokkal mangántalanítják a vizet. A baktériumok testük felépítéséhez mangánt és szénsavat használnak fel. Ez a módszer kis mangántartalmu vizeknél használható elsősorban.

3.4 Vas-és mangántalanítás

A vas és mangán általában együtt fordul elő. Eltávolításuk módja is hasonló: oxidáció, tehát kézenfekvő, hogy a vas és mangántalanító műveleteket komplex módon oldják meg. Általában a jó mangántalanítás a vastalanítás követelményeit is teljesen kielégíti, hiszen a mangántalanítás oxidációs feltételei a szigorubbak.

4 Szagok és ízek eltávolítása

A víz kellemetlen ízét okozó vas és a mangánvegyületek eltávolításával már foglalkoztunk. A felszíni vizek iz és szagártalmát nagyrészt szerves eredetű bomlástermékek okozzák. Ezek megszüntetése az alábbi módokon lehetséges:

- levegőztetéssel,
- aktív szenes kezeléssel,
- oxidációval.

Levegőztetéssel az oldott gázok távolíthatók el.

Az aktív szenes kezelés lényege azon alapszik, hogy a szén nagy felülete adszorbeálja azokat az anyagokat, amelyek a víz kellemetlen ízét és szagát okozzák.

A kezelendő vizet a következő módokon hozhatjuk kapcsolatba az aktív szénnel:

- homokszűrő előtt a vízbe aktív szénpor adagolásával,
- szénporok a gyorszűrő anyagába keverésével,
- szemcsés, aktív, gyors szénzűrő alkalmazásával.

Az oxidációs folyamatok a víz túlklórozásával, ionizálásával, vagy káliumpermanganáttal biztosíthatók. Ez utóbbi főleg a planktonoktól eredő mellékhatásokat csökkenti.

A víznek már igen kis mennyiségben is kellemetlen szagot adó kénhidrogén a víz klórozásával szüntethető meg: $\text{H}_2\text{S} + \text{Cl}_2 \longrightarrow \text{S} + \text{HCl}$.

5 Csíráatlanítás

A csíráatlanítás célja a vízben levő mikroorganizmusok (baktériumok, vírusok) elpusztítása, hogy a víz az egészségügyi követelményeknek megfeleljen.

A sokféle, eljárás közül a leggyakoribbak:

- klórozás,
- ozonizálás,
- kezelés ibolyántul sugarakkal,
- csíráatlanítás ezüstionokkal,
- csíráatlanítás ultrahanggal.

Mielőtt az említett eljárásokat tárgyalnók, felhívjuk a figyelmet arra, hogy bár a csíráatlanítás és fertőtlenítés hasonló, alkalmazásukat illetően mégis megkülönböztetjük őket. Csíráatlanításon a víznek, fertőtlenítésen pedig a csővezetéknek, berendezési tárgyaknak baktériummentesítését értjük.

5.1 Klórozás

A klórozás csíráatlanító hatása azzal magyarázható, hogy a víz klórozásakor keletkező elemi oxigén a szerves anyagokat oxidálja így a mikroorganizmusok életképességét is megszünteti.

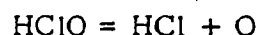
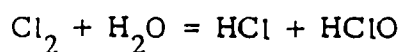
A klórozást klórral vagy aktív klórt tartalmazó vegyületekkel végzik a vitzisztítási folyamatok kezdetén mint előklórozást, vagy a vitzisztítás utolsó lépéseként mint utóklórozást.

Az előklórozást erősen szennyezett vizeknél alkalmazzák főleg klórmennyiséggel. A főleg klór ilyenkor az egyes vízkezelési eljárások során a különböző szennyeződések oxidálását végzi, tehát mennyisége, a tisztítás során jelentősen csökken, deklórozásra nincs szükség.

Utóklórozásnál a vízben a maradék klór az 1-2 mg/l-t ne haladja meg.

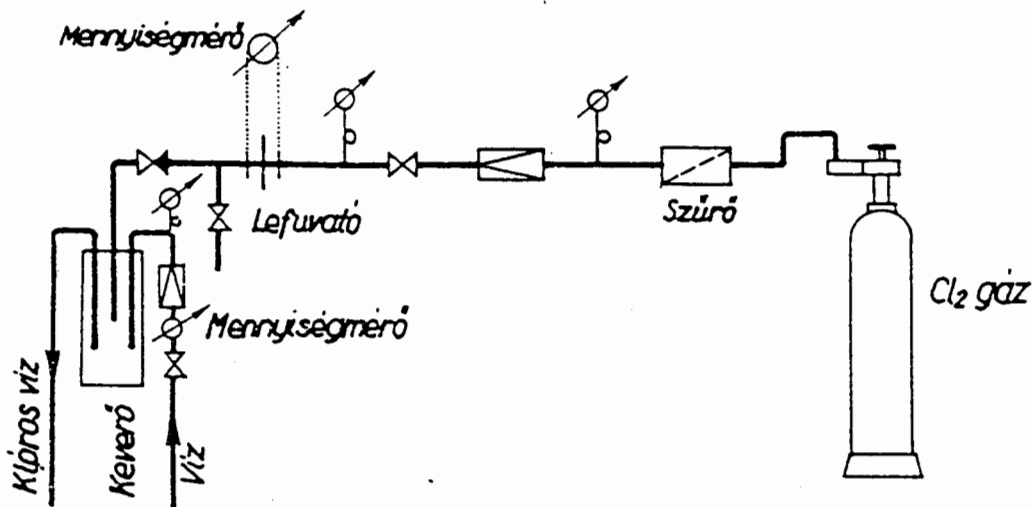
Ha ez a víz megfelelő tisztásához nem elegendő, akkor a vizet túlklórozzák, aminek nemcsak az az előnye, hogy csíráatlanítja a vizet, hanem megszünteti annak kellemetlen mellékzét is. A megengedett klórmennyiségen felül a vízben maradék klór aktív szén, ill. kén-dioxidos deklórozással szüntethető meg.

A klór igen erős mérgező. 0,01 % klórtartalmu levegő belélegzése halált okoz. Az élő szervezet szövetét szétroncsolja. Vízbe vezetve hipoklóros-sav keletkezik, ami sósavra és elemi oxigénre bomlik:

A klórozók általában klórágzt használnak. Az adagolás elve, hogy a klórgázpalackból vörösréz vagy ezüstcsővön érkező gáz nyomását konstans

nyomásra csökkentik, ezzel egyszerűbbé válik a gáz adagolása és mennyiségének mérése. A csökkentett nyomású és folyamatosan mért gázt közvetett klórozásnál folyamatosan áramló vízben oldják és az így keletkezett klóros vizet vezetik a kezelendő vízhez (15. ábra).

15. ábra

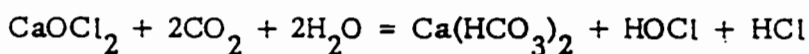
A klóros víz bevezetése és elosztása gravitációs csatornába egy perforált csővel lehetséges, amit a vízáramba tesznek. Nyomás ellenében vagy injektorral, vagy speciális korrózióálló szivattyúval adagolható a klóros víz. A klórgáz közvetlen bekeverése kisebb nyomás ellenében keverőszondával, nagyobb nyomásoknál pedig injektorral végezhető. A keverőrész általában ezüstből készül. A csővezeték korrózióvédelmére a bekeverés után legalább 10 m hosszúságban kell gondoskodni.

A klórozásnál nehézséget jelenthet, ha a vízben csak nyomokban is fenol van jelen, mert a keletkező klórfenol nagyon kellemetlen ízt és szagot kölcsönöz a víznek. Ilyen esetben a vizet túlklórozzák, hogy a kellemetlen szennyeződést oxidálják. A klórfelesleget aktív szénrel kötik meg.

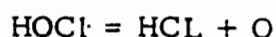
A közműhálózatba kiadott víz mindig kell, hogy tartalmazzon kismértékű klórfelesleget, ami a víz esetleges későbbi szennyeződésekor biztonságot jelent.

A klórozási eljárásoknál a klór más vegyület formájában is felhasználható.

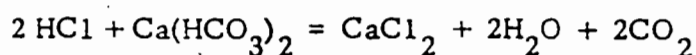
Klórmezg adagolásánál pl. a vízben levő szénsav hatására hipoklóros-sav keletkezik:

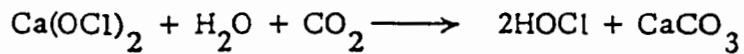
A hipoklóros-sav felbomlik és a felszabaduló oxigén erősen oxidáló hatású:

A keletkező sósav a víz állandó keménységét növeli a változó rováására:

A klórmész egyik fajtája a kalciumhipoklorit (Capromit). Kevésbé higroszkópos. A belőle képződő hipoklóros-sav hatása már ismert:

A klórmészet elsősorban fertőtlenítésre használják.

A nátriumhipokloritot kis vízműveknél alkalmazzák. Erős oxidálószer:

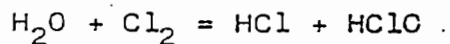

Vízzel bármilyen arányban vegyíthető. Konyhasó oldatból elektroli-
zissal a helyszínen is előállítható.

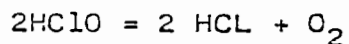
Az aktív klór hatóidejének növelésére a víz csirátlanításához klórami-
nokot használnak. A klóraminok előnyösen használhatók olyan esetben is,
amikor kívánatos elkerülni a szabad klórral végzett csirátlanítás kellemet-
len mellékreakcióit, pl. uszodavizek tisztításánál, ahol klóraminok alkal-
mazásával csökkenthető a szem nyálkahártyájának izgatása.

Klóraminos vízkezelésnek minősíthető a klór és ammónia együttes
adagolása a tisztítandó vízhez.

Klórozás alkalmával klórgázt vezetnek a vízbe, az el-
nyelt klór sósavvá és hipoklórsavvá alakul, a következő
kémiai egyenletnek megfelelően:

A hipoklórsav nem állandó vegyület, így tovább bomlik:

A két egyenlet alapján keletkező sósav és hipoklórsav is
roncsoló hatású a szerves szervezetekre, de a szabad oxigén
hatása a döntő.

A klórgázt cseppfolyósított kiórt tartalmazó palackok-
ból vezetik a vízbe, az adagolást különböző készülékeken ke-
resztül folyamatossá teszik.

A klórozásnak építészeti kihatása is van, tudniillik a
klór mérges gáz. Ezért a klórozóberendezés külön helyiséget
igényel. A klórgázt tartalmazó palackokat a robbanásveszély
és balesetvédelmi okok miatt szintén külön helyiségben kell
tárolni.

A megfelelő mennyiségű klór vízbe juttatása nagy pontosságot igényel. A kellenél kevesebb klór nem tudja megfelelő mértékben megtisztítani, fertőtleníteni a vizet. A szükségesnél sokkal több klór vízbejuttatása szintén káros, mert egyrészt korrodálja a fém csővezetéseket, másrészt - ivóvíz esetén - kellemetlen klór-íz ad a víznek.

Ivóvíz minőségű víz előállításához - a víz szennyezettségétől függően - m^3 -ként 0,5 ... 10 gr klór szükséges. Szennyvíztisztításkor 5 ... 30 gr/m^3 klórt adagolnak.

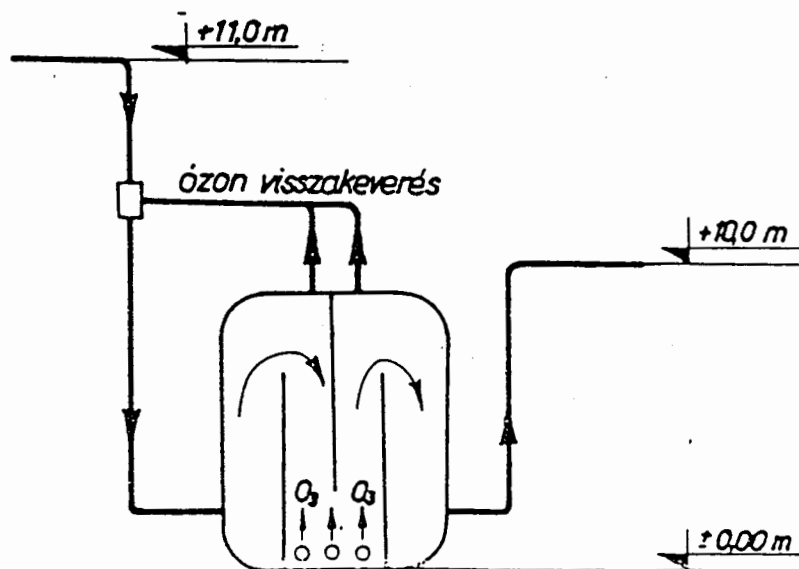
A klórmész kb. 35 % klórt tartalmaz. Vízterelő medencék fertőtlenítésére használják, legtöbbször annak falait mosásuk le vele. A klórmészben lévő klór a klórozásnál megismert módon fertőtleníti a vizet illetve a medencék falait.

5.2 Ozonizálás

Az ózon (O_3) labilis gáz, a harmadik oxigénatomot könnyen leadja és a felszabaduló oxigénatom nagyon erős aktivitása miatt oxidáló hatása a klórnál is erősebb (a vízben levő fenolokat is oxidálja). Az ózon villamos kisülésekben keletkezik, tehát villamos úton lehet előállítani. Vízben nehezen oldódik. Vízbe keveréséhez többféle megoldást alkalmaznak, pl. in-

jektossal, buborékolatással juttatható a vízbe. A 16. ábrán az utóbbira látnak megoldást.

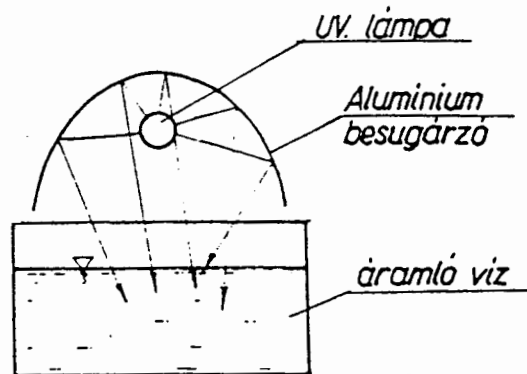
Az ozonizálás nagyobb mértékben a klórhoz viszonyított lényegesen magasabb előállítási költsége miatt nem terjedt el.

16. ábra

53 Csírátlantítás ibolyántúli sugarakkal

A természetes napfényben megtalálható ibolyántúli sugarak csírátlantító hatása régóta ismert. Ibolyántúli sugarakkal csak teljesen tiszta, átlátszó, hordalékmentes vizet lehet csírátlantítani. Ennek a kezelési módnak az üzemköltségei még az ozonizálásnál is magasabbak. A sugárzó ultraviolett lámpa az ultraibolya sugarakat áteresztő kvarccsőből készül, amit a csírátlantítandó víz felett helyeznek el (17. ábra). Hátránya ennek az eljárásnak, hogy a vízhálózatba kerülő víz, esetleges utólagos szennyeződések ellen nem védett.

54 Csírátlantítás ezüstionokkal

17. ábra

Az ezüst baktériumölő tulajdonságát már nagyon régen használják és az utóbbi időkben egyes vízcsírátlantítási technológiákban újra alkalmazásra került.

Az ezüst baktericid tulajdonsággal azzal magyarázható, hogy a vízbe kerülő ezüstionok bontják a mikroorganizmusok plazmáját.

Az ezüstionok vízbejuttatása többféle módon lehetséges. Alkalmazott megoldás a víz átvezetése ezüstözött Raschig-gyűrűs szűrőn, ahol a víz közvetlenül a fémfelülettel érintkezik.

Jól bevált az elektrolitikus módszer, ahol az ezüstionokat ezüstánódok révén juttatják a vízbe. Ezenkívül ezüstók (ezüstnitrát) közvetlen oldása is eredményre vezet. A vízben levő szennyeződések hátráltatják az ezüst csírátlantító hatását, mert a víz lebegőanyagtartama pl. csapadék formájában leköti az ezüstionokat. Zavaros víznél tehát nem vezet eredményre az ezüstionos csírátlantítási módszer.

55 Csírátlantítás ultrahanggal

Ultrahanggal kezelt vizekben az élő szervezetek sejtjei roncsolódnak, a fehérjék szétbomlanak. Ezzel magyarázható az ultrahang csírátlantító hatása. Az ultrahangot kvarckristályokkal, vagy mágneses uton lehet előállítani. Ezt a csírátlantítási eljárást elsősorban külföldön alkalmazzák.